

תעלומה באיראן: מדוע מואשמת ישראל ברצח שני שופטים בכירים?

written by אלי קלוטשטיין | 23.01.2025

פרשת רצח מסתורית מסעירה בימים האחרונים את רחובות טהרן. לפחות בינתיים נראה כי רב הנסתר על הנגלה, והגורמים הרשמיים מתקשים להסביר את פרטיה. אף שעל פניו מדובר בסיפור פנימי איראני, יש בו כדי להעיד על הקשיים שמתמודדת איתם הרפובליקה האסלאמית בימים אלה.

הסיפור סובב תקרית שאירעה בבניין בית המשפט העליון של איראן בעיר הבירה טהרן בשבת: אדם בשנות השלושים לחייו, שלפי חלק מהגרסאות עובד כשרת בבית המשפט, נכנס לחדריהם של שני שופטים, שלף אקדח וירה למוות בשניים מהם [1] עלי רזיני ומוחמד מוקייסה, הידועים שניהם בתמיכתם העזה בממשל הדתי-קיצוני ברפובליקה האסלאמית. הוא פצע שומר שהיה במקום, נמלט לקומה גבוהה יותר במבנה וניסה לברוח מהמקום. אז, לפי הדיווחים, הוא התאבד בירייה.

האירוע כולו נמשך כ-15 שניות, וכלל שש יריות מהירות, ככל הנראה מאקדח חצי-אוטומטי. דיווח אחר בכלי התקשורת האיראניים גרס שהתוקף פצע תחילה את השומר בעזרת סכין ששלף ממעילו, תפס את האקדח שלו, וכך ביצע את הרצח של השופטים.

שר המשפטים לשעבר של איראן, מוסטפה פורמוחמאדי, אמר בטלוויזיה כי המתנקש ביקש לפגוע בשופט נוסף בקומה גבוהה יותר, אך לא מצא אותו. משהבין שאין באפשרותו לברוח, הוא התאבד. אמצעי תקשורת המזוהה עם הממשל דיווח לאחר מכן כי כמה מחברי הצוות של בית המשפט נעצרו בהתאם להוראות התביעה האיראנית. הרשויות אמרו עוד כי חקירת התקרית יצאה לדרך, ואפילו הנשיא מסעוד פזשכיאן, שהביע את תנחומיו, קרא לגופי אכיפת החוק לפעול במהירות לאיתור האחראים למעשה "בכל האמצעים הדרושים". ואכן, זמן קצר לאחר מכן דובר הרשות השופטת ציין כי "כמה אנשים זוהו, זומנו לחקירה או נעצרו. בשל רגישות התיקים שבהם עסקו השופטים, החקירה מתרחבת מעבר לאירוע ההתנקשות עצמו".

בתקשורת האיראנית לא ניתנו פרטים מרובים על היורה. לפי הדיווחים, לשרת הצעיר לא היו עימותים או דיונים קודמים עם השופטים, ומרכז המידע של הרשות השופטת מסר כי הוא לא היה קשור לאחד התיקים שהתנהלו בבית המשפט ולא הגיע למקום אי פעם כמבקר, שלא במסגרת תפקידו. אם אכן היה שרת, מה שדיווחים אחרים מפקפקים בו, נראה שתפקידו היה לספק מזון ושתייה לשופטים.

התעלומה הזאת העסיקה רבים באיראן: שר המשפטים לשעבר, פורמוחמאדי, טען בריאיון טלוויזיוני כי היורה קרא במהלך האירוע בשמו של ארגון האופוזיציה מוג'הדין ח'לק, מה

שלדבריו מעיד כי המתקפה בוצעה כחלק מניסיון מאורגן, מתוכנן מראש, לבצע נקמה באנשי משטר על חלקם בהוצאות להורג המוניות של אנשי הארגון בשנות השמונים.

מרכז המידע של הרשות השופטת נראה כתומך בגרסה זו: "הבוקר חדר אדם חמוש לבית המשפט העליון, וביצע התנקשות שתוכננה מראש בשני שופטים אמיצים ומנוסים, שזכו לתהילה על מאבקים בפשעים נגד הביטחון הלאומי, טרור וריגול", נכתב מטעם המרכז.

כיאה לאירוע מתוקשר בפרופיל כה גבוה, המערב אנשים המקורב לממשל, את תפילות האשכבה של השופטים הוביל המנהיג העליון של איראן בעצמו, עלי ח'מינאי. "הם זכו לפרס מאת האל על מותם כקדושים בידי אויבי אללה", אמר המנהיג למשפחות השופטים, מול הארונות של השופטים, שעליהם הונחו כיסויי הראש המסורתיים שלהם. ח'מינאי הוסיף כי "הם ביצעו מעשים גדולים במהלך החיים, שבזכותם קיבלו פרס מאת האל".

התפילות נערכו ביום ראשון, יממה לפני הלוויות עצמן. בתמונות מהלוויה נראות גופות השופטים, עטופות בדגלי איראן, מובלות לקבריהן ברקע היבבות של קרובי משפחות הנרצחים. אך באיראן, כרגיל, גם אירוע כזה אינו עובר בשקט: גולשים שניתחו את המראות מתפילות האשכבה בראשות ח'מינאי הגיעו למסקנה כי המנהיג העליון נראה "מנופח" או "שמן" מהרגיל, וברשת החלו להתרוצץ שמועות שלפיהן הוא עטה על עצמו אפוד מגן. אם ההשערה הזאת נכונה, הרי שמדובר בצעד המעיד על הלחץ שבו נתונים ראשי הממשל בטהרן: המנהיג העליון עצמו נוקט אמצעים להגן על חייו, מחשש שגורם עלום כלשהו ירצה להתנקש בו [?] בדיוק כמו שקרה לשופטים המקורבים אליו.

השופטים התליינים

שווה להתעכב מעט על הדמויות של השופטים עצמם. פירוט קצר של קורותיהם יכול אולי לספק רמז למניע אפשרי לרציחתם.

לבית המשפט העליון באיראן יש סניפים במחוזות רבים במדינה, ועשרות שופטים נמנים על שורותיו. לדברי אתרי האופוזיציה במדינה, למוקייסה ולרזיני יש היסטוריה ארוכה בבתי המשפט, שכללה הרבה מאוד עונשי מאסר ארוכים ועונשי מוות. שניהם עסקו רבות במשפטים של מתנגדי שלטון, פעילים אזרחיים, תושבים בהאיים ואנשים שביצעו "פשעים ביטחוניים".

הם לקחו חלק פעיל בסדרת הוצאות להורג נרחבות של מתנגדי שלטון ב-1988, ועל כן נודעו בשם מתנגדיהם כ"שופטים התליינים". השניים שימשו גם כסוהרים בכלא אווין, האתר הידוע לשמצה שבו כלואים מתנגדי הממשל בטהרן, ושםם יצא למרחוק בשל העינויים שביצעו ב"אורחים" במקום. מוקייסה, מלבד היותו עוזר תובע בבית הכלא, גם עמד לאחר מכן בראש בית משפט שעסק באופן פרטני בהפרות של חוקי הלבוש הנוגעים לנשים במדינה.

רזיני, יליד 1953, כיהן בכמה משרות רבות השפעה ברשות השופטת של איראן. הוא החל כפקיד

בבית המשפט המהפכני של טהרן ב-1980, מיד אחרי המהפכה האסלאמית, בגיל 23 בלבד. הוא התקדם בסולם הדרגות, ובין היתר שימש כראש הארגון השיפוטי של הכוחות המזוינים, ראש מחלקת המשפט של טהרן, הסגן המשפטי של ראש מערכת המשפט ועוד. לבסוף הגיע לתפקידו הנוכחי, ראש ענף 41 בבית המשפט העליון.

ב-1999 רזיני היה יעד להתנקשות נוספת, שאז לא צלחה. שני חברי ארגון "מהדויאת" עקבו אחר רזיני כשהיה ראש מחלקת המשפט בטהרן. הם רכבו על אופנועים, והצמידו פצצה מגנטית לרכבו. הוא נפצע בתקרית, אך לא נהרג.

מוקייסה, יליד 1956, היה שופט ראשי בבית דין מהפכני בטהרן במשך שלושים שנה, ובנובמבר 2020 מונה לראש ענף 53 בבית המשפט העליון במדינה. הוא נודע בשמות רבים, כולל "נסריאן", והיה יעד לעיצומים של מחלקת האוצר האמריקנית בשל הפרות זכויות אדם. בנוסף הוא עמד תחת סנקציות של האיחוד האירופי וקנדה.

הוא נודע באכזריותו הרבה. כך למשל במקרה אחד דן שמונה משתמשי פייסבוק איראנים ל-127 שנות מאסר משותפות בשל "העלבת הדת", ובמקרה אחד העמיד לדין משוררים או תסריטאי קולנוע בשל "תעמולה נגד המדינה". ארגון אמנסטי ציין גם כי הוא גזר את עונשה של פעילת זכויות האדם האיראנית נסרין סוטודה, שנזרקה ל-33 שנות מאסר בכלא אווין, אחרי שכבר "זכתה" לחמש שנות מאסר קודם לכן. נוסף על כך היא נענשה ב-148 מלקות ² וכל זאת בשל "הסתה לשחיתות וזנות", "ביצוע בגלוי של מעשי עבירה", "הפרת הסדר הציבורי" ו"הופעה בציבור ללא חיג'אב". מוקייסה, שעוד בשנות ה-80 תואר כאחד הדמויות הקשוחות ביותר בבתי הדין בבתי הכלא, גם זכה במוניטין של שופט שצועק על הנאשמים שעומדים בפניו, ופעמים רבות אף מנע מהם את האפשרות לדבר ולהגן על עצמם.

מתנגדי השניים טענו כי הם עסקו בתיקים כלכליים רבים, כולל כאלה בפרופיל גבוה. הם האשימו אותם בשחיתות, ובין היתר טענו כי הם קיבלו שוחד ² מה שלדבריהם עשוי להוות אחד המניעים לרציחתם.

אלא שבתקשורת האיראנית והבינלאומית הובלט בעיקר חלקם של השניים במשפטים הנרחבים שהסתיימו בהוצאות רבות להורג ב-1988, ובעיקר של אנשי הארגון השיעי מוג'הידין ח'לק. האירועים התרחשו בסוף מלחמת איראן-עיראק: לאחר שהתבססה הפסקת האש, אנשי הארגון הזה ² בסיוע של סדאם חוסיין, שלפי הטענה חימש אותם כראוי ² הסתערו מעבר לגבול במתקפת פתע.

האיראנים הצליחו להדוף את המתקפה, ועצרו רבים מאנשי מוג'הידין ח'לק. זה היה הרקע ל"ועדות מוות" ² השם שנודע למשפטי ראוה מבוימים של אסירים פוליטיים, חמושים מהארגון ועוד רבים אחרים, שלא מעטים מהם נידונו למוות. לפי עדי ראייה, שני השופטים שיחקו תפקיד בולט במשפטים אלה.

ארגוני זכויות אדם מעריכים שבמשפטים אלה נגזר דינם למוות של כ-5,000 בני אדם, לכאורה בהוראתו הישירה של אייתוללה רוחאללה ח'ומייני עצמו [2] בתקופה שבה היה חולה, ופקידי ממשל אחרים מילאו חלק מתפקידיו בראשות המדינה. אנשי מוג'הידין ח'לק טוענים כי מספר הנידונים למוות במשפטים אלה מגיע לכ-30 אלף.

רזיני התייחס לטענות נגדו בריאיון לעיתון מקומי ב-2017. לדבריו, בתי הדין באותה עת פעלו "באופן הגון ובהתאם לחוק". הוא הוסיף כי "אני וחבריי היינו בין עשרים השופטים שכיהנו במדינה, ועשינו כמיטב יכולתנו להבטיח את הביטחון של איראן באותה עת ולאחר מכן. וידאנו שה'צבועים' לעולם לא יזכו בעמדות כוח והשפעה במדינה".

מבצע של ביון זר

הקישור שנעשה בין משפטי הראווה בשנות השמונים ובין ההתנקשות השבוע לא עונה על שאלות רבות שנותרו פתוחות ביחס לרצח השופטים.

ראשונה מתוך כל השאלות הללו היא מי אחראי למעשה הרצח. אף קבוצה או ארגון לא קיבלו אחריות להתנקשות עד כה. אפילו מוג'הידין ח'לק, שבאתר האינטרנט שלו נכתב כי השופטים הם "תליינים" שהיו אחראים למעשי טבח, לא קיבל אחריות על הרצח. האם הייתה זו פעולה של אדם בודד, או אכן רצח מאורגן, שקדם לו תכנון מדוקדק, ואשר מבצעו הסתייע בגורמים נוספים?

שאלה פתוחה אחרת קשורה לעניין התזמון: השופטים נרצחו בתקופה של שפל כלכלי כמעט חסר תקדים באיראן, יומיים לפני כניסתו של דונלד טראמפ לכהונה נוספת בבית הלבן, וברקע מלחמה עיקשת שניהלה ישראל מול טהרן ושלוחותיה במזרח התיכון [2] שכללה לראשונה הפצצות של חיל האוויר באיראן עצמה.

אבל חשוב מכך: גם אם מניחים שהמתנקש פעל לנקום בשופטים בשל חלקם במשפטי הראווה של מתנגדי השלטון בסוף שנות השמונים, מדוע הוא חיכה כמעט ארבעים שנה לשם כך? מדוע לא פעל מוקדם יותר, כשהיו השניים בעמדות בולטות ומרכזיות פחות, ובמקום זאת בחר לירות בהם דווקא כשהתברגו לעמדות בבית המשפט העליון [2] מוסד מאובטח בלב הבירה טהרן?

תהייה זו מובילה לשאלה הבאה: איך הצליח הרוצח לבצע את זממו? כיצד השיג כלי נשק, הבריח אותו לבניין שמור היטב באמצע טהרן, והפגין מיומנות וזריזות לשם ביצוע פעולה כה מדויקת? בית המשפט, יש לציין, מצוי במרחק קצר מאוד מארמונות הממשל של טהרן, וכן מהבזאר הגדול בעיר. הרשויות במדינה עוקבות באדיקות אחרי גורמים מתנגדי שלטון, ומנסות גם למנוע מהם להתחמש [2] ובוודאי להגיע לקרבת גורמי ממשל בכירים בלב טהרן, סמוך למרכזי הכוח בעיר. אז אחרי כל זה, איך הצליח המתנקש לחמוק מתחת לרדאר של כל הביון האיראני?

בנוסף נותרה פתוחה גם שאלת המניע: מדוע שם לו המתנקש למטרה דווקא שופטים ולא פקידי

ממשל אחרים? מדוע דווקא כיוון לשני השופטים הללו, ומה היה הקשר לשופט השלישי, שלכאורה אותו גם חיפש?

הגם שאין תשובה ברורה לשאלות הללו, נראה כי האיראנים מנסים לספק רמזים ולהפנות את האצבע המאשימה לכיוונים מעניינים. דובר הרשות השופטת באיראן אמר כי שני השופטים היו מעורבים "בתיקים של ביטחון לאומי, כולל מקרי טרור וריגול". לדבריו, "בשנה האחרונה הרשות השופטת נקטה מאמצים נרחבים לזהות מרגלים וקבוצות טרור [?] צעד שעורר טרור ותרעומת בקרב אויבינו".

רשתות התקשורת שמקורבות לממשל השלימו את החסר בדברי הדובר, וציינו כי הוא התייחס ל"גורמים וסוכנים המקושרים למשטר הציוני השנוא". רשתות אחרות טענו כי מלבד ישראל, התיקים נקשרו גם לגורמי אופוזיציה שנתמכים על ידי ארה"ב, גם כאן מבלי שפירטו במה מדובר.

באיראן ציינו עוד כי אופן ביצוע המתקפה מעיד על אירוע נרחב יותר משנאה אישית ונקמה פרטנית. עדויות ראשוניות, הדהדו שופרות הממשל את המסר, מצביעות על שיטות הוצאה להורג מתוכננות היטב, פרי מבצע שנתמך, תוזמר ובוצע על ידי סוכנויות מודיעין זרות.

פרשנים פרו-איראנים הסבירו עוד כי ההתנקשות אינה מתוחמת רק לירי בשופטים, וכי היא חלק מאסטרטגיה נרחבת יותר לערעור הסדר הציבורי באיראן. שני השופטים סימלו את סמכותה של הרשות השופטת, אך המעשה כולו נועד להעביר מסר כלפי כל מוסדות השלטון. יתרה מכך, הוא היה המסד הראשון למהלך עצום לקידום כאוס במדינה. ההיסטוריה האיראנית מלמדת, הוסיפו הפרשנים, כי חיסול של גורמי מפתח בשלטון הם מעשה ראשון שמקדים את המזימה הנרחבת.

קשה קצת לקבל את הטענה שישראל עומדת מאחורי רצח השופטים. בעבר ייחסו למוסד התנקשויות בדמויות מפתח בתוכנית הגרעין או במנהיג חמאס אסמאעיל הניה, ששהה בטהרן. אך מדוע שתשקיע ישראל מאמצים כה רבים בחיסול דמויות במערכת המשפט של איראן, שאין להם יותר מדי נגיעה אליה? קשה גם להאמין שארה"ב או גורמים אחרים יתעדפו את הפגיעה בדמויות כאלה, במקום ניסיונות לסכל גורמים מרכזיים יותר.

אף שסביר יותר להניח שאכן מדובר בפעולה של גורמי אופוזיציה איראניים, עדיין יש שאלות פתוחות [?] וייתכן שלעולם לא נקבל עליהן מענה. עם זאת, הניסיון של הממשל האיראני להפנות את האצבע לישראל או לארה"ב מלמד על הלחץ שבו נתון המשטר בטהרן, וגם על רצונו להסיח את הדעת של בני עמו ולכוון אותו לשעיר לעזאזל החביב עליו. בהקשר זה, שני השופטים והמתנקש [?] בדומה לרבים אחרים [?] הם רק הקורבנות האחרונים בקרב המאסף שמנהל המשטר האיראני על הישרדותו.

התפרסם במקור ראשון, בתאריך 22.1.2025.